

تحلیل تأثیر نقش بازی در مشارکت‌پذیری کودکان در فضای شهری

شیماعابدی^۱، تکتّم حنایی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۲۹ پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۶/۲۲

چکیده

این پژوهش باهدف تحلیل میزان تأثیرگذاری بازی در مشارکت‌پذیری کودکان تدوین گردیده است. روش تحقیق در پژوهش حاضر کاربردی و پیمایشی است. روش نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی با استفاده از فرمول کوکران و تکمیل پرسشنامه توسط ۹۲ نفر از کودکانی که در بازه‌ی سنی ۷-۱۲ سال می‌باشند تکمیل گردیده است. در تحلیل داده‌ها برای ارزیابی تأثیر نقش بازی در مشارکت پس از جمع‌آوری داده‌ها، اطلاعات حاصل با روش‌های آماری تحلیل واریانس یک‌سویه (آنوا)، آزمون فرضیات کلموگروف-اسمیرنوف و سطح معناداری شاخص‌ها با استفاده از همبستگی اسپیرمن تحلیل گردیده است. در تحلیل داده‌های کیفی به بررسی نقاشی‌های کودکان پرداخته‌شده است. تفاوت در گروه‌های سنی کودکان باعث تفاوت در میزان اهمیت آن‌ها به کیفیت‌های محیطی می‌شود. گروه سنی ۷-۹ سال به بازی‌های نقاشی و تاب‌بازی علاقه‌مند هستند و به تسهیلات و تجهیزات، حس مکان و مشارکت اهمیت می‌دهند، این در حالی است که گروه سنی ۱۰-۱۲ سال نقاشی، آواز خواندن و توپ‌بازی برای آن‌ها بیشتر مورد توجه است و آن‌ها به هویت و تنوع در فضاهای شهری توجه دارند.

کلیدواژه‌ها: ادراک، بازی، کودک، مشارکت، محله سجاد

- ۱- دانشجوی دکترا، گروه شهرسازی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران (نویسنده مسئول).
- ۲- استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران.

مقدمه

کودکان جز اقشار آسیب‌پذیر جامعه هستند، آن‌ها در پاره‌ای از اوقات قادر به بیان نیازهای خود نیستند، درحالی‌که درک نیازها و برطرف کردن نیازهای این گروه از جامعه اهمیت زیادی برای آینده آن‌ها و کشور دارد. حضور کودکان در عرصه‌های همگانی می‌تواند موجب رشد بهتر فکری و فیزیکی آن‌ها شود. بسیاری از روان‌شناسان معتقدند در سنین کودکی، یادگیری از طریق بازی آزاد انجام می‌گیرد (بهزاد فر، ۱۳۹۳). بازی برای رشد سلامت کودکان اهمیت حیاتی دارد. از دیدگاه رشد، بازی مزایای فیزیکی، عاطفی و شناختی فراوانی را ارائه می‌دهد. بازی اجازه می‌دهد تا کودکان و نوجوانان مهارت‌های حرکتی خود را تجربه کنند، تجربیات خود را با رفتارهای اجتماعی و تجربی، شبیه‌سازی زمینه‌های جایگزین، و پیامدهای مثبت و منفی مختلف رفتار خود را در یک محیط امن و جذاب دریابند. بازی به‌عنوان یک فعالیت برای لذت بردن و تفریح به‌جای اهداف جدی یا عملی اهمیت دارد. با این وجود، اگرچه ممکن است بازی به‌هیچ‌وجه هدف جدی و عملی نباشد، اما مطمئناً برای هدفش اهمیت دارد کسانی که بازی می‌کنند در حقیقت، معمولاً تصور می‌شود که بازی برای رشد مطلوب جسمی، اجتماعی، احساسی و شناختی کودک مهم است (نجهوف^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). تلاش برای چگونگی به اشتراک گذاشتن دانش طراحان و کودکان می‌توان منجر به مشارکت معنی‌دار و تأثیرگذارتری از کودکان در برنامه‌ریزی و فرآیند طراحی شهری و درنهایت رفاه آن‌ها می‌شود. چنین برنامه‌هایی به کودکان و نوجوانان کمک می‌کنند تا با دولت محلی و جامعه برای توسعه شایستگی فضایی و اعتمادبه‌نفس ارتباط برقرار کنند (ویلکس^۲ و رودنر^۳، ۲۰۱۱). با توجه به مشارکت کم کودکان در فضای شهری، یکی از راهکارها برای افزایش مشارکت کودکان در فضای شهری بازی است لذا پژوهش حاضر با تحلیل اثرگذاری انواع روش‌های بازی در مشارکت‌پذیری کودکان در محله سجاد شهر مشهد پرداخته است.

در این بخش از پژوهش به بررسی ادبیات نظری پیرامون کودک، رشد شناختی، بازی، مشارکت کودکان و مسیریابی پرداخته شده است و سپس به جمع‌بندی دیدگاه‌ها و ارائه معیارها در راستای سؤال اصلی پژوهش پرداخته شده است.

---

1 Njhof
2 Wilks
3 Rudner

کودکان و نوجوانان گروه‌های مهمی در استفاده از فضاهای مسکونی، فضاهای همسایگی، خیابان‌های محلی و پارک‌های کودک هستند. این مکان‌ها بخش بزرگی از زندگی روزانه آن‌ها را در بر گرفته است و این دلیلی برای اصلاح این امکان در جهت رشد شخصیت، ارتباطات اجتماعی و دستیابی به همکاری و آموزش برای آن‌ها می‌باشند (محمدی و خلیلی نژاد، ۱۳۹۵). علاوه بر این، کودکان بسیاری از مهارت‌های اجتماع را در دوران کودکی یاد می‌گیرند و آن‌ها اعتماد به اشخاص بالغ به‌جز والدین خود را می‌آموزند و از آن لذت می‌برند. آنان در ارتباط با دیگران راه‌های همکاری، مخالفت، سهیم شدن، مرادده کردن و نیز اثبات خود را فرامی‌گیرند و یاد می‌گیرند چگونه عضو گروهی باشند و در فعالیت‌های گروهی شرکت کنند، خود را با انتظارات گروه وفق دهند و به حقوق و عواطف سایرین احترام بگذارند و در واقع رفتارها و واکنش‌های کودکان در حین بازی، وابستگی به والدین و مراقبین و ارتباط با اعضای خانواده و دوستان نشان‌دهنده رشد و تکامل اجتماعی آنان است (ابری و همکاران، ۱۳۹۰). تعامل‌های اجتماعی با دوستان، والدین و سایر افراد جامعه بخش مهمی از رشد اجتماعی، شناختی، عاطفی و روانی کودکان را تشکیل می‌دهد. عامل اصلی موفقیت یا شکست در تعاملات کودکان با دیگران مهارت‌های آنان در حل مسائل اجتماعی است (البرزی، ۱۳۹۳).

بازی زندگی کودک است و کودک با بازی می‌آموزد، بزرگ می‌شود، تجربه می‌کند، اشتباه می‌کند، نوآوری می‌کند و سرانجام زندگی می‌کند. برای کودکان بازی ارزش روانی ویژه‌ای دارد و زندگی کودکان محسوب می‌شود. بازی‌ها با فعالیت‌های ذهنی و حتی عاطفی همراه هستند. رشد و تقویت مراکز نیروهای حرکتی، ذهنی بینایی و شنوایی از طریق بازی فراهم می‌آید. انگیزه‌های بازی محرک نیرومندی است تا کودک اعضای مختلف، نیروی تفکر و تعقل و حواس خود را به کار اندازد و از این رهگذر موجب رشد و تقویت دستگاه‌های مختلف بدن خود را فراهم آورد (علی شاهرودی، ۱۳۸۳: ۹). فعالیت بازی برای رشد ذهنی کودک باارزش است و در بازی نقش بازی‌سازی شکل می‌گیرد و به‌سرعت در حال گسترش تمام عوامل ذهنی و ویژگی‌های شخصیت کودک شامل توجه داوطلبانه و رفتار، حافظه، انگیزش و غیره است (اسکوبلتسینا و سوبکین، ۲۰۱۱).

شکل ۱: ارتباط بازی و رشد توانایی های کودک

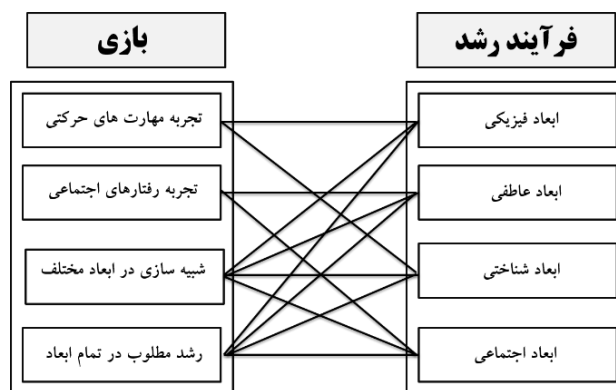
بازی فقط سرگرمی نیست این کار کودکی است. از طریق بازی، کودکان معنی اشیاء را یاد می گیرند، روابط برای امتحان کردن و تمرین کردن نقش های مختلف و توانایی های در حال رشد را یاد می گیرند. بازی بهترین آمادگی برای بازی زندگی آینده و خودآموزی است. به همین ترتیب، بازی به کودک کمک می کند که ظرفیت نمادین را توسعه دهد و نقش بازی در جهت سلامت و اجتماعی بودن کودک تأکید شده است (شفایی، ۲۰۱۷). بازی اساساً مربوط به یادگیری مهارت های جدید در زمینه های نسبتاً کم خطر است، در حالی که کنجاوی به دنبال یافتن اطلاعات جدید است که ممکن است در حل انواع مشکلات آینده کمک کننده باشد (واتسون و همکاران، ۲۰۱۸). برای کودکان، زندگی در بازی تمرکز دارد. به طور کلی، پنج توانایی کودکان از طریق بازی شامل فیزیکی، اجتماعی، کنجاوی، نوآوری و جاه طلبی به دست می آید. توانایی ورزشی و استقامت از طریق بازی بچه ها رشد می کنند و به اطراف حرکت می کنند. بازی اساساً بخشی جدایی ناپذیر از یادگیری خود به خودی و مستقل کودکان است (سندا، ۲۰۱۵). محیط بازی در فضای باز در محیط زندگی کودکان برای رشد کودکان برای تکمیل نیازهای اساسی کودکان در زندگی روزمره مهم است. یکی از آثار مثبت بازی در فضای باز بر کودکان رشد آن هاست. بازی در فضای باز نه تنها می تواند به سلامت جسمی و روحی کودکان، بلکه برای تعاملات اجتماعی و شبکه های اجتماعی نیز مفید باشد. با این حال، کودکان همیشه به عنوان کسانی که تجربه کافی در ساخت محیط بازی خود ندارند در نظر گرفته می شوند. به عنوان یک گروه آسیب پذیر در جامعه، احساسات کودکان و نوجوانان در مورد رشد در شهر باید با دقت در زمان برنامه ریزی و طراحی فضایی بازی مورد توجه قرار گیرد. اصطلاح "بازی" به عنوان یک رفتار با تعامل فعال کودکان با انتخاب آزادانه است (شی، ۲۰۱۷).

بازی یک فعالیت بسیار پرطرفدار است که برای رشد سلامت کودکان اهمیت حیاتی دارد. بازی برای رشد سالم فیزیکی، اجتماعی، عاطفی و شناختی کودکان ضروری است؛ که در دوران کودکی آغاز می‌شود. مداخلات بازی یا زندگی واقعی، دیجیتالی یا ترکیبی، دارای پتانسیل برای توسعه فیزیکی، اجتماعی، عاطفی و شناختی هستند (نجهوف و همکاران، ۲۰۱۸). از آنجایی که دنیای اطراف کودکان مخصوص بزرگسالان است، لذا آن‌ها از طریق بازی تلاش می‌کنند فضایی ویژه برای خود بسازند. کودکان از بازی به‌عنوان وسیله‌ای برای درک دنیا، لمس واقعیت‌ها، کشف خاصیت فیزیکی اشیاء و تغییر در محیط استفاده می‌کنند. گرایش کودکان به دویدن، بازی کردن، خط‌خطی کردن، نقاشی کردن، امری غریزی و وابسته به دنیای مخصوص و رویایی آن‌ها است. در بیان اهمیت بازی، ذکر این نکته کافی است که پژوهشگران به سه مزیت رشد جسمانی، رشد عقلانی (از دو جنبه‌ی رشد ذهنی و شناختی) و رشد اجتماعی - عاطفی اشاره دارند که در نهایت منجر به ایجاد قدرت سازمان‌دهی و آموزش و شناخت اجتماعی می‌گردد (منصوری و قره بیگلو، ۱۳۹۰). همچنین بازی به‌عنوان فرآیندی چندبعدی، به نحوی قابل توجه، در خدمت تکامل و رشد کودک است و می‌تواند راهی برای تخلیه انرژی موردنظر باشد، وسیله‌ای برای بیان احساسات، برقراری ارتباط، توصیف تجربیات، آشکار کردن آرزوها و خود شکوفایی است. فعالیت بازی در واقع تلاش کودک برای کنار آمدن با محیط است که از این طریق او خود را درمی‌یابد و دنیا را درک می‌کند (خداپرست، ۱۳۹۳). بازی موجب ارتباط کودک با محیط بیرون می‌شود و دنیای اجتماعی او را گسترش داده و موجب شکوفایی استعدادهای نهفته و بروز خلاقیت می‌شود همچنین همکاری، همیاری و مشارکت کودک را توسعه می‌دهد (جعفری و همکاران، ۱۳۹۰).

پیاژه به سه نوع بازی اشاره می‌کند که می‌توان هر یک از آن‌ها را با رشد و تحول فرایندهای شناختی مرتبط نمود. این سه نوع بازی عبارت از بازی‌های تمرینی، بازی‌های نمادی و بازی‌های باقاعده هستند. نوع دیگری از بازی که در رشد شناختی کودک تأثیر بسزایی دارد بازی‌های ابتکاری است. بازی‌های ابتکاری، نقش دار یا موضوع دار مانند عروسک بازی، بازی‌هایی هستند که آفریده خود کودکان هستند (حقیقت زاده، ۱۳۹۳). از نظر پیاژه بازی در رشد هوشی کودک نقش حیاتی دارد و آثار آن در زندگی و رفتار آدمی نیز مشهود است. پیاژه می‌گوید: هوش انسان به کمک دو فرآیند مربوط به هم یعنی جذب و تطابق رشد می‌کند. در فرآیند جذب (درون سازی) انسان به‌طور مداوم حرکت یا اطلاعاتی را از جهان خارج دریافت می‌کند و آن را با گنجینه قبیل اطلاعاتی را از جهان می‌کند خارج دریافت می‌کند و در فرآیند تطابق هرگاه

اطلاعات به دست آمده در جهان خارج به طور کامل بآنها در حال رشد او تطبیق نکنند، به تغییر و اصلاح آنها دست می‌زند. بر اساس نظریه پیازه و ویگوتسکی، بازی اصلی‌ترین عامل رشد شناختی کودک است. همچنین یکی از پاک‌ترین روش‌های فکری قابل دسترس برای خردسالان است (احمدوند و دیگران، ۱۳۹۴). زنان پیازه ساختار بازی را از محتوای آن یعنی علاقه کودکان برحسب محیط اجتماعی و فرهنگی به اشیاء گوناگون مانند عروسک، ماشین، جانوران و مانند آنها جدا می‌کند. از نظر زنان پیازه محتوای بازی برحسب محیط فرهنگی و اجتماعی کودک تغییر می‌کند، درحالی‌که ساختار بازی که محصول سازمان‌دهی ذهنی کودک است. در طول رشد مراحل منظم و پی‌درپی را می‌گذراند و در تمام جوامع یکسان تجلی می‌کند (توفیق، ۱۳۷۰). از نظر پیازه بازی در رشد هوشی کودک نقش حیاتی دارد و اثرات آن در زندگی و رفتار آدمی نیز مشهود است. پیازه این دیدگاه را بر اساس نظریه خود مطرح می‌کند، کودک در نتیجه بازی با اسباب‌بازی‌ها، شکل، رنگ و حجم اشیاء را درک کرده، از طریق بازی‌ها و ورزش‌های گوناگون، مهارت‌های گوناگون و شایان توجهی را کسب می‌کند (توتکله، ۱۳۸۹).

کودکان از طریق بازی به گسترش نیروهای درونی و مرحله‌ای که باید برای خویشتن‌داری طی کنند دست می‌یابند. این گسترش از طریق تغییری است که در ماهیت بازی بچه‌ها و هم‌زمان با پیشرفت بازی فردی به سمت بازی‌های جمعی و در نتیجه الزام رعایت روابطی اجتماعی پدید می‌آید. تغییر بازی از مرحله انفرادی به سمت مرحله اجتماعی به تدریج انجام می‌گیرد. به این امر بیشتر به خاطر ویژگی بیولوژیکی و ادراکی کودک از محیط اطراف و خودپنداره اوست (مهجور، ۱۳۹۵). از نظر پیازه بازی راهی است برای دسترسی به جهان بیرون و لمس آن‌گونه‌ای با وضع کنونی وی مطابقت می‌کند. کودک با قبول نقش و مسئولیت در بازی، زمانی رهبر می‌شود و زمانی پیرو می‌شود. در هر یک از این نقش‌ها با قبول مسئولیت درمی‌یابد نقاط ضعف و قدرت او کدام هستند و در نتیجه برای مقبولیت اجتماعی سعی در اصلاح آنها می‌کند (توتکله، ۱۳۸۹).

شکل ۲: ارتباط بازی و فرآیند رشد کودک

بازی برای رشد همه‌جانبه کودک ضرورت دارد. کودک از طریق بازی احساسات و رویاهای خود را بروز می‌دهد استعدادهایش را شکوفا می‌سازد، به موقع اعمال و حرکات را می‌آموزد، بر تجاربش می‌افزاید، دنیای درون و اسرار و مشکلاتش را بارز می‌سازد و انرژی ذخیره‌شده خویش را در جهت مطلوب به مصرف می‌رساند کودک از طریق بازی‌ها، مشکلات و همکاری و رعایت حقوق دیگران و قوانین اجتماعی را یاد می‌گیرد (احمدوند و همکاران، ۱۳۹۴). بازی، ارتباط اجتماعی کودک و رابطه او را با محیط پیرامون گسترش می‌دهد و موجب شکوفایی استعدادها و بروز خلاقیت و مشارکت‌پذیری می‌شود. از سوی دیگر، میزان همکاری کودک را با دیگران توسعه می‌دهد. در بازی کودک با قوانین و مقررات آشنا می‌شود، پیروزی و را تجربه می‌کند و تلاش مجدد بعد از شکست را تمرین می‌کند (سلامت، ۱۳۹۵). بازی، یکی از فعالیت‌های اساسی کودکان است. کودکان از طریق بازی، خود و دنیای آن‌ها را می‌شناسند و نسبت به آن آگاهی و تجربه کسب می‌کنند. بازی به کودکان فرصت می‌دهد تا افکار و احساساتشان را بیان کنند، رفتار خود را کنترل کرده و درعین حال زمینه‌ای فراهم می‌سازد تا جدیت، تصمیم‌گیری، حل مسئله، همکاری و ابتکار در کودک افزایش یابد. از آنجاکه رشد در زمینه‌های مختلف به هم وابسته و در ارتباط با یکدیگرند، بازی اساس رشد، پیشرفت و یادگیری است (حقیقت زاده، ۱۳۹۳). کنجکاوی و اکتشاف یکی از دیگر از خصوصیات کودکان است. کودکان دوست دارند که از تمام چیزها سردر بیاورند، آن‌ها بشکافند و از خصوصیات آن آگاه شوند. کیفیت طراحی نیز با رشد شناختی و هیجانی اجتماعی کودکان مرتبط است. محیط‌های کودکان بر روی ایده گرفتن و رشد هیجانی و اجتماعی و شناختی و فیزیکی آنان مؤثر است (محمدی و خلیلی نژاد، ۱۳۹۵).

مشارکت کودکان عرصه‌ای است برای کودکان که بتوانند نظر خود را درباره محیط پیرامون ارائه کنند، این نوع مشارکت از اواخر دهه ۱۹۸۰ با تصویب کنوانسیون حقوق کودک در سازمان ملل (۱۹۸۹) جایگاه قانونی در میان کشورها پیدا کرد. این سند مهم‌ترین سند بین‌المللی در رابطه با کودکان و اولین ابزار قانونی بین‌المللی است که طیف گسترده‌ای از حقوق انسانی را برای کودکان لایحه حقوق تضمین می‌کند. از آنجایی که کودکان ویژگی‌های جسمی، روحی و شخصیتی منحصر به خود را دارند، فرایند مشارکت آنان نیز متناسب با جایگاهشان در جامعه تعریف می‌شود. مشارکت کودکان عرصه‌ای است برای کودکان که بتوانند نظر خود را درباره محیط پیرامون ارائه کنند (عزتیان، ۱۳۹۶). مشارکت کودکان در طراحی شهری به‌طور فزاینده‌ای رایج و مورد توجه واقع شده است (فروتل، ۲۰۱۰). کودکان می‌توانند مهارت‌های مورد نیاز برای مشارکت در روند برنامه‌ریزی و طراحی که بر زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد، یاد بگیرند. دیدگاه‌های کودکان هنگامی که برای برنامه‌ریزی و فعالیت‌های طراحی شهری توسط محققان و متخصصین مطرح می‌شوند، تمایل به نمایش دادن نشانه‌هایی دارند که به کودکان بزرگ‌تر و فضاهای و مکان‌های خاص کودک مربوط می‌شود. افزایش مشارکت کودکان و جوانان در فرایندهای طراحی شهری و محیطی، وسیله‌ای برای افزایش سطح ارتباطات اجتماعی و محله، و همچنین گسترش دامنه فعالیت‌های بازی و فعالیت‌های تفریحی آن‌ها است. از سویی دیگر، یکی از بزرگ‌ترین موانع برای کودکان و مشارکت جوانان، عقاید بزرگ‌ترها درباره نقش آن‌ها در جامعه است.

فضاها و مکان‌هایی که در شهرها قرار دارند در واقع "منابع" برای کودکان و جوانان برای درک اینکه چه کسی هستند و برای تعامل به برقراری ارتباط با افراد استفاده می‌شود. درک و مشارکت مردم در زندگی روزمره آن‌ها تأثیرگذار است. تلاش برای چگونگی به اشتراک گذاشتن دانش و مهارت‌های طراحان و کودکان می‌توان منجر به مشارکت معنی‌دار و تأثیرگذارتری از کودکان در برنامه‌ریزی و فرآیند طراحی شهری و در نهایت رفاه آن‌ها می‌شود. چنین برنامه‌هایی به کودکان و نوجوانان کمک می‌کنند تا با دولت محلی و جامعه برای توسعه شایستگی فضایی و اعتماد به نفس ارتباط برقرار کنند (ویلکس و رودنر، ۲۰۱۱). در بیشتر جوامع عموماً کودک به‌عنوان افراد متخصص هر فرهنگ، جامعه و منبعی قابل اعتماد برای حل مسائل محیطی، مورد کم‌توجهی و بی‌مهری قرار می‌گیرند (منصوری و قره بیگلو، ۱۳۹۰). مشارکت حق بنیادی شهروندی است و موجب رشد قابلیت‌های اجتماعی کودکان می‌گردد (گلستانی و دیگران، ۱۳۹۵). مفهوم مشارکت کودکان سازوکاری تشویقی برای دخالت دادن همه رده‌های سنی جامعه در فرآیند توسعه شهری بود که به سبب سرعت گرفتن

روند رشد در کشورهای در حال توسعه شکل گرفت. به‌واقع اگر جامعه‌ای مشوق و پذیرای مشارکت کودکان در بهسازی خود باشد می‌توان به شرکت همه اقشار جامع در فرآیند توسعه امید داشت. مشارکت کودکان به‌خصوص در سایه تصویب کنوانسیون حمایت از حقوق کودکان در دهه‌ی پایانی قرن بیستم تقویت شد. بر اساس این کنوانسیون کودکان حق دارند در شکل دادن به محیط زندگی خود سهیم باشند (رضوی، ۱۳۸۹).

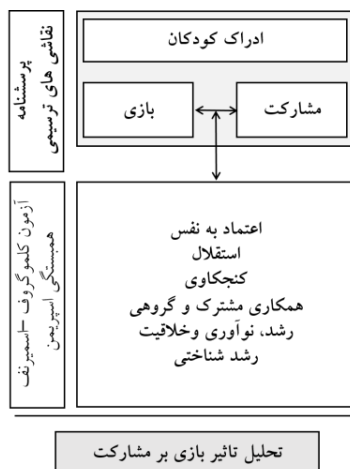
کودکان به‌عنوان عضوی از عموم جامعه در مسیر مشارکت عمومی در برنامه‌ریزی دارای دیدگاه‌ها و نیازهای متفاوتی از بزرگسالان می‌باشند که تاکنون چندان موردتوجه نبوده است. یکی از بهترین روش‌ها برای دستیابی به محیط‌های ساخته‌شده دوستدار برنامه‌ریزی مشارکتی پیشنهاد داده می‌شود. مهم‌ترین فواید مشارکت کودکان در توسعه محیط ساخته‌شده شامل تقویت استنباط و تصمیم‌گیری بزرگسالان برای کودکان و نوجوانان، آشنایی و برنامه‌ریزی برای برطرف کردن نیازها و خواست‌های کودکان، به رسمیت شناختن کودکان برای مشارکت در برنامه‌ریزی توسعه جامعه است (عطاریان و دیگران، ۱۳۹۳). کودکان نه‌تنها به افزایش توانایی‌های شناختی خود می‌اندیشند، بلکه دانش را در مورد دنیای فیزیکی و اجتماعی به وجود می‌آورند همچنین تجارب فرهنگی خود را گسترش می‌دهند. از طریق تعاملات روزانه خود با والدین، همسالان و سایر افراد مهم در زندگی آن‌ها و از طریق مشارکت فعال در فعالیت‌های اجتماعی و شیوه‌های اجتماعی، آن‌ها برای درک جهان و خودشان با توجه به انتظارات فرهنگی آن‌ها می‌آیند (ونگ، ۲۰۱۸). از آنجاکه درک کودکان از هرجهت کاملاً متفاوت با بزرگسالان است لذا مشارکت آن‌ها در طراحی، ارزیابی و تکمیل طرح‌ها بسیار ضروری است. استفاده از قابلیت‌های مفهومی و تکنیکی کودکان در طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای موردنیازشان، همچنین برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای عمومی پدیده‌ای است که می‌توان آن را با موضوع برخورد دموکراتیک در ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی و اجتماعی برای حرکت به سمت برابری حقوق اجتماعی و فرهنگی در سلسله‌مراتب اجتماعی جوامع مدرن پیوند داد (کریتون، ۲۰۰۵). با توجه به موارد فوق، در ادامه چارچوب نظری تحقیق با در نظر گرفتن متغیر مستقل شامل بازی و متغیر وابسته شامل مشارکت ارائه شده است.

شکل ۳: چارچوب نظری پژوهش

روش پژوهش

روش این تحقیق از نوع کاربردی بوده است و در دو گروه به صورت پیش‌آزمون و پس‌آزمون انجام شده است. راهبرد پژوهش به صورت ترکیبی با استفاده از دو نوع داده‌های کمی و کیفی با راهبرد متوالی است. گردآوری اطلاعات به صورت اسنادی، پرسشنامه و بازدید میدانی انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات توسط کودکان روش‌های غیرکلامی بیشترین کاربرد را دارد. جامعه آماری ۲۴۵ نفر شامل کودکان ۷-۱۲ سال در محله سجاد انتخاب شده است. و حجم نمونه ۱۵۰ نفر از کودکان می باشد که تعداد حجم نمونه به دلیل عدم همکاری برخی از کودکان به ۹۲ نفر کاهش یافت. سپس تعداد ۹۲ نفر از کودکان دختر و پسر در بازه سنی ۷-۱۲ سال به صورت تصادفی مورد سؤال قرار گرفتند. ابتدا دو مدرسه به صورت خوشه‌ای انتخاب شدند. در مرحله پایلوت پرسشنامه اولیه توسط ۲۰ کودک تکمیل گردید در ادامه پایایی پرسشنامه محاسبه و ۰,۷۲۶ است که بیانگر پایایی پرسشنامه است و در ادامه سؤالات پرسشنامه به لحاظ نوع سؤال پرسیدن تدقیق شده است. در ادامه پایایی پرسشنامه برای نمونه ۹۲ نفر برابر با ۰,۹۲۴ است که از سطح بالایی از پایایی لازم برخوردار است. در تکمیل پرسشنامه کودکان با آن‌ها گفتگو انجام شد و مفاهیم سؤالات به صورت کامل توضیح داده شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت کیفی و کمی انجام شده است. برای تحلیل اطلاعات با استفاده از روش‌های تحلیل عاملی تأییدی، تحلیل واریانس یک‌سویه (آنوا) آزمون فرضیات کلموگروف-اسمیرنوف، سطح معناداری شاخص‌ها با استفاده از همبستگی اسپیرمن در نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۱,۵ استفاده شده و تحلیل گردیده است. به منظور بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب ۰,۹۲۴ نشان‌دهنده پایایی است. تحلیل کیفی از الگوواره‌ها و کروکی‌های ذهنی و نقاشی‌های کودکان انجام شده است و برای جمع‌بندی آن از روش‌های روی هم اندازی و ترسیمی استفاده شده است.

شکل ۴: ساختار روش پژوهش

محدوده مورد مطالعه

محله سجاد در استان خراسان رضوی و در شهر مشهد در حوزه میانی غربی گرفته است. محله سجاد حدفاصل خیابان‌های آزادی، ملک‌آباد، خیام و فردوسی قرار گرفته است. در سال ۱۳۹۰، ۲۸۸۷۶ نفر جمعیت دارد. مهم‌ترین محور فعالیتی در این محدوده خیابان سجاد می‌باشد. کاربری‌ها در جداره این خیابان به صورت تجاری‌های در سطح شهر فعالیت می‌کنند. اغلب فعالیت‌های تجاری در حاشیه این بلوار شامل مجتمع‌های تجاری پوشاک است. از کاربری‌های شاخص در سطح حوزه مداخله می‌توان به سازمان هلال‌احمر، بیمارستان مادر، انتشارات استان قدس، دفتر مرکزی روزنامه خراسان، هتل هما، دانشکده پیراپزشکی، مجموعه‌های ورزشی سجاد و بزرگمهر را اشاره نمود.

یافته‌ها

بخش تحلیل یافته‌های تحقیق در ابتدا در چهار بخش به ارزیابی مؤلفه‌های چارچوب نظری تحقیق پرداخته است و سپس روابط میان مؤلفه‌های بازی و مشارکت کودکان با آزمون تحلیل عاملی تاییدی مورد بحث قرار گرفته است.

اعتماد به نفس، استقلال، کنجکاوی، رشد، نوآوری و خلاقیت

کنجکاوی به عنوان مؤلفه مهم در انگیزش و یادگیری کودکان شناخته شده است و باعث تقویت اعتماد به نفس و نوآوری و خلاقیت می‌شود. با توجه به اینکه بازی راه کودک به سوی ادراک است همچنان بازی سبب ارتقاء حس کنجکاوی کودک

و افزایش قدرت ابتکار کودک است. با توجه به اینکه خلاقیت از جمله ظرفیت درونی و توانایی در انسان است و رشد و شکوفایی آن مستلزم آزادی در عمل اکتشاف و فعالیت است لذا بازی علاوه بر ارتقاء خلاقیت کودک سبب نوآوری و ارتقا حس کنجکاوی کودک می‌گردد. لذا نقاشی شکلی از کارکرد نشانه‌ای است که حفاصل میان بازی نمادی و تصویر ذهنی است. نقاشی نوعی بازی است که کودکان در آن تصویر ذهنی خود را نمایش می‌دهند. با توجه به اینکه بازی‌های نمادین و نقاشی، تصویر ذهنی اشکال، خاطره و تصویر را نمایش می‌دهند لذا باعث تجسم فضا و محیط در ذهن کودک می‌شود. لذا با بررسی‌های صورت گرفته نقاشی فضای شهری و ساختمان‌ها با استفاده از نقاشی کودکان از جمله اولویت‌های مشارکت کودکان در فضایی شهری است که کودکان نقاشی کشیدن را راهی برای اعلام نظرات خود در خصوص مشارکت و طراحی در محله خود دانسته‌اند. در ادامه آواز خواند در فضای شهری نوعی دیگر از مشارکت کودکان در جهت افزایش حضور و مشارکت در فضای شهری می‌باشند که با توجه به اینکه آواز خواندن بازی است که در آن از کلمات و ایماواشاره استفاده می‌نمایند و نوعی بازی ارتباطی محسوب می‌گردد. لذا کودکانی که در سنین ۱۰-۱۲ سال می‌باشند با توجه به اینکه بازی‌ها در این سنین به صورت تفریح است و همین امر سبب رشد مهارت‌های اجتماعی و ادراکی و افزایش حس هویت اجتماعی در کودکان می‌گردد. لذا کودکانی خواستار شرکت در گروه‌های موسیقی و آواز و همچنین تعامل در کنار سایر شهروندان در فضای شهری با استفاده از آواز خواندن می‌باشند. با استفاده از آواز خواندن کودک توانایی بیان خود در محیط را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه چیدن پازل، نوعی از بازی‌های آموزشی است که دارای منطق و استدلال است، لذا این نوع از بازی سبب حل مسئله، مرتب کردن، تمرکز و تجزیه و تحلیل و در نتیجه ارتقا درک و هوش و رشد شناختی کودک به واسطه دست‌کاری، اکتشاف در جریان چیدن پازل می‌گردد. لذا کودکان در فضای شهری خواستار فراهم آوری بازی‌هایی از جمله چیدن پازل در جهت تحلیل و اکتشاف می‌باشند.

جدول ۱: فعالیت‌های مورد علاقه کودکان در فضای شهری

علاقه‌مندی	مفاهیم	فراوانی	درصد
آواز خواندن	توانایی بیان کودک در محیط	۳۰	۳۲
چیدن پازل	ارتقا هوش و درک کودک و رشد شناختی کودک	۲۵	۲۷
نقاشی کشیدن	نمایش تصویر ذهنی کودک	۳۷	۴۰
مجموع		۹۲	۱۰۰

با توجه به اینکه رشد شناختی و رشد عاطفی و اجتماعی کودک به موازات یکدیگر پیش می‌روند. به‌طور کل بازی‌ها بهترین شرایط برای شکوفایی زندگی اجتماعی کودکان را فراهم می‌کند. لذا با توجه به اینکه بازی کودکان معنا و کارکرد اساسی دارد و تنها برای رفع خستگی کودک نیست لذا بازی فراهم آوری مقدماتی، برای فعالیت‌های مختلف در آینده است. فعالیت‌های اجتماعی و ارتباطات اجتماعی فردی، میان فردی و همه‌ی واکنش‌ها در فضای شهری گام‌به‌گام اجتماعی شدن را فراهم می‌نماید. حال با بررسی‌های صورت گرفته در نوع بازی‌های موردعلاقه کودکان در فضای شهری می‌توان به توپ‌بازی اشاره نمود که نوعی بازی باقاعده است و ماهیتی حسی حرکتی دارد. ازجمله اهداف این بازی تفریح، شوق و حضور در محیط جمعی است. با توجه به اینکه توپ‌بازی نوعی بازی جسمی است لذا این نوع از بازی‌ها سلامت عقلی، روانی و جسمی کودک را در پی دارد. تاب‌بازی نوعی بازی نمادین نیز محسوب می‌گردد به‌واسطه اینکه این نوع بازی، نقش اساسی در زندگی کودک ایفا می‌نماید و کودکان ناگزیر با دنیای اجتماعی بزرگ‌ترها سازگار می‌گردند در ادامه با توجه به نظرات کودکان تاب‌بازی در میان کودکان موردتوجه است. تاب‌بازی نوعی بازی نمادی و نیز یک بازی بدنی محسوب می‌گردد لذا باعث رشد جسمی کودک نیز می‌گردد. کودکان تمایل دارند در محیط‌های شهری بستری برای انجام بازی‌های گوناگون ازجمله تاب‌بازی و توپ‌بازی داشته باشند. در ادامه ازجمله بازی‌های موردعلاقه کودکان که تمایل دارند در فضای شهری آن را انجام دهند می‌توان به شن‌بازی اشاره نمود که نوعی بازی دستی و آموزشی است و باعث رشد خلاقیت و رشد شناختی کودک می‌گردد. این نوع از بازی نوآوری و خلاقیت در کودکان را ارتقا می‌بخشد. در ادامه لی‌لی نیز نوعی بازی جمعی و گروهی است که سبب رشد اجتماعی و جسمانی کودک می‌گردد. لذا کودکان تمایل به انجام بازی‌های گوناگون که سبب رشد جنبه‌های عقلانی، جسمی، ادراکی و شناختی آنان می‌شود دارند. کودکان بازی شن‌بازی و لی‌لی بازی باعث تقویت کنجکاوی، تمایل به دانستن، به تماشا کردن یا به تجربه کردن که رفتار کاوشگرانه می‌شود. برخی بازی‌ها در تقویت اعتمادبه‌نفس و افزایش خلاقیت مؤثر هستند.

جدول ۲: بازی‌های مورد علاقه کودکان

بازی‌های کودکان	توجه به نیازهای و رشد کودکان	فراوانی	درصد
تاب‌بازی	توجه به رشد جسمانی - سلامت در تمامی ابعاد- اعتماد به نفس	۳۳	۳۵
شن‌بازی	حس کنجکاوی- نوآوری و خلاقیت	۱۲	۱۳
لی‌لی	تکامل اجتماعی- استقلال- اعتماد به نفس حس کنجکاوی	۱۰	۱۰
توپ‌بازی	رشد جسمانی- سلامت در تمامی ابعاد- اعتماد به نفس	۳۷	۴۰
مجموع		۹۲	۱۰۰

رشد شناختی

با بررسی‌های صورت گرفته در نقاشی‌های کودکان و مصاحبه‌های صورت گرفته کودکانی که در بازه‌ی سنی ۹-۷ سال می‌باشند، بیشتر به آسایش محیطی به لحاظ فضای سبز و طبیعت به لحاظ آسایش فیزیولوژیکی دارند. لذا این امر در ادامه به داشتن تسهیلات و تجهیزات کافی در محله در جهت راحتی و استراحت آن‌ها نیز در فضای شهری اشاره دارد. کودکان دوست دارند در هنگام بازی در محیط مکانی برای استراحت آن‌ها وجود داشته باشد، لذا وجود مبلمان شهری مناسب در محل حضور کودکان امری اجتناب‌ناپذیر است. کودکان به مدرسه و بوستان در مسیر مدرسه و خانه اشاره نموده‌اند، لذا این امر نشانگر داشتن حس تعلق به مجموعه مدرسه و خانه و فضای سبز موجود در تصویر ذهنی کودک است. کودک ۹-۷ ساله در این مکان خاطره دارند و همین امر سبب حس مکان کودک گردیده است. از جمله نیازهای کودکان، نیاز به خود شکوفایی است که با اشاره به فضاهای جمعی همچون پارک‌ها، مساجد موجود در محله تجلی می‌باید. کودک در این مکان‌ها می‌تواند با شرکت در مراسم مذهبی و یا جشن‌ها و شادی‌ها در طراحی مساجد کمک نمایند و مشارکت مؤثری در مکان‌هایی که به آن علاقه دارند نمایند این حس سبب ارتقا حس تعلق هر چه بیشتر کودکان به محله خود می‌شود. همچنین در فضاهای سبز محلات محل زندگی با شرکت در بازی‌های گروهی این نیاز از طریق بازی کردن تأمین می‌شود. کودکانی که در بازه‌ی سنی ۱۰-۱۲ سال قرار دارند نیز به آسایش محیطی محل رفت‌وآمد به مدرسه تأکید ویژه‌ای داشته‌اند، لذا این مسیر هر روز برای آن‌ها تکرار می‌شود و توجه به آن از اصول اصلی طراحی محلات است. با توجه به اینکه کودکان

۱۰-۱۲ سال نسبت به کودکان کوچک‌تر از خود از ادراک بیشتری نسبت به محیط برخوردار می‌باشند لذا علاوه بر مسیر مدرسه و خانه به کاربری‌های شاخص‌تری که در مسیر رفت‌وآمد خود وجود دارند اشاره می‌نمایند لذا این اشارات مقوله هویت را در این بازه‌ی سنی نشان می‌دهد. این کودکان نیز همانند کودکان ۱۰-۱۲ سال علاقه به فضاهای جمعی و بازی‌های گروهی دارند. همچنین با افزایش سن حس تنوع‌طلبی آن‌ها نسبت به کودکان کوچک‌تر از خود از فضاها بیشتر شده است.

جدول ۳: نیازهای کودکان در سنین مختلف

نیاز به خود شکوفایی	نیاز به تعلق داشتن	نیازهای فیزیولوژیک	گروه سنی				
تنوع	مشارکت	فضای جمعی	حس مکان	هویت	تسهیلات و تجهیزات	آسایش محیطی	گروه سنی ۷-۹
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	گروه سنی ۱۰-۱۲

همکاری مشترک و گروهی

با بررسی‌های صورت گرفته در جدول فوق کودکان در بازه‌ی سنی ۷-۹ سال می‌باشند و فضاهای جمعی همچون فضاهای سبز محلات در صورت داشتن ایمنی و امنیت مناسب اشاره نموده‌اند. این گروه سنی به خاطر سن کمتر ایمنی و امنیت در معابر و فضاهای شهری و به‌طور کل محلات برای آنان بسیار دارای اهمیت است. لذا تنها در صورتی که والدین آن‌ها، کودکان را همراهی نمایند در فضاهای جمعی حضور می‌یابند. کودکان در بازه‌ی ۱۰-۱۲ می‌باشند به فضاهای جمعی همچون فضاهای بازی برای انجام بازی‌های گروهی همچون توپ بازی اشاره نموده‌اند لذا به فضاهای سبز و زمین‌های بازی موجود در محلات توجه ویژه‌ای داشته‌اند. در ادامه کودکان به سازگاری فعالیت‌ها در جهت تأمین امنیت اشاره نموده‌اند لذا اغلب کودکان از معابر اصلی و راسته‌های تجاری برای رفت‌وآمد استفاده می‌نمایند. کودکان که در بازه‌ی سنی ۱۰-۱۲ سال می‌باشند نیز به دلیل کمبود ایمنی و امنیت موجود در مسیر رفت‌آمد از فضاهای جمعی و همچنین تعاملات در فضاهای شهری و میر مدرسه خودداری می‌کنند. لذا سازگاری فعالیت‌ها ر جهت افزایش سرزندگی برای آن‌ها مهم است لذا کودکان که در بازه‌ی سنی ۱۰-۱۲ سال می‌باشند به کاربری‌های تجاری نظیر پاساژها، رستوران‌ها در جهت سرزندگی و حضور پذیری هرچه بیشتر در محیط اشاره نموده‌اند. کودکان در بازه‌ی سنی ۱۰-۱۲ سال می‌باشند نیز به فضاهای

جمعی همچون پارک‌ها در جهت توپ‌بازی و شرکت در بازی‌های گروهی اشاره دارند لذا تعاملات و الگوهای رفتاری قابل توجهی در پیرامون فضاهای جمعی دارند. لذا سازگاری فضای سبز و مدرسه و مرکز بازی‌های رایانه‌ای از اهمیت ویژه‌ای در جهت هم‌جواری این کاربری‌ها با یکدیگر دارد.

جدول ۴: همکاری مشترک و گروهی کودکان در فضای جمعی، تعاملات رفتارها و سازگاری فعالیت‌ها

گروه سنی	فضاهای جمعی	تعاملات رفتارها	سازگاری فعالیت‌ها
گروه سنی ۷-۹	✓		✓
گروه سنی ۱۰-۱۲	✓	✓	✓

مشارکت

با بررسی‌های صورت گرفته در تحلیل پرسشنامه‌های مشارکت کودکان و نقاشی‌های آنان لذا کودکان خواستار مشارکت اجرایی در محله خود هستند با توجه به اینکه با افزایش سن فعالیت‌های انفرادی کودکان در فضای شهری به تدریج و به‌طور منظم جای خود را به همکاری میان آنان می‌دهد لذا به‌طور کل شرکت در فعالیت‌ها از طریق بازی‌ها نظیر انجام فعالیت‌هایی همانند نقاشی و آواز خواندن سعی در همدلی و همکاری در اصلاح محله در جهت افزایش حضور پذیری و رضایت کودکان از محله دارند. با توجه به اینکه از ۱۰ سالگی به بعد کودک وارد دوره جدیدی از زندگی خود می‌گردد لذا نیاز به هویت و رشد خودآگاهی در آن‌ها نیز بیشتر می‌شود و شرکت در فعالیت‌های مختلف نیز بیانگر همین امر است. در ادامه عضویت در گروه‌ها و تشکل‌ها در جهت همکاری در محله نیز نوع دیگری از کل مشارکت کودکان در فضای شهری و محله خود می‌باشند که کودکان با اشاره به مواردی همچون شرکت گروه‌های موسیقی و بازی‌های نمایشی در محله همچون پانتومیم در مشارکت فکری - اجرایی در محله خود نشان می‌دهد.

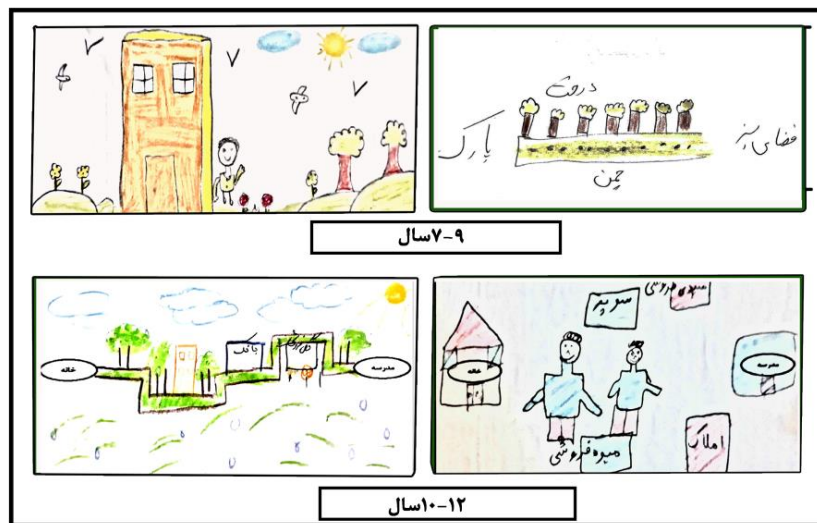
جدول ۵: بررسی ابعاد مشارکت

ابعاد	شاخص‌ها	فراوانی درصد
مشارکت در برنامه‌ریزی	همکاری در تحلیل شرایط و شرایط کلی محله	۳۵ ۳۸

۴۰	۳۷	تمایل به انجام فعالیت‌های مختلف در محله	مشارکت در طراحی
۲۱	۲۰	عضویت در گروه‌ها و تشکلهایی در جهت همکاری در محله	مشارکت در نظارت
۱۰۰	۹۲	مجموع	

در این بخش از تحلیل یافته‌ها به تحلیل اشکال و رنگ‌های به کاررفته در نقاشی‌های کودکان اشاره می‌شود. نقاشی کودک وسیله مفیدی برای بیان زندگی عاطفی کودک است که به او فرصت می‌دهد تا از طریق نقاشی‌های آزاد و دلخواه حالت روانی و احساسات درونی خود را بیان سازد. لذا نقاشی کودک تأثیر درونی فرهنگ و محیط را از طریق ترسیم نقاشی نشان می‌دهد. با توجه به اینکه کودکان از رنگ‌های مختلفی در نقاشی‌های خود استفاده می‌نمایند و این امر بیان ادراکی کودک را نشان می‌دهد لذا ترتیب قرار گرفتن در فضا بر اساس شباهت‌ها میان عناصر یک مجموعه یکپارچه را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه کودکان در حافظه خود خاطره تصویری را مجسم می‌کند. لذا اشکال ساده‌تر همانند مربع (مستطیل) که غالباً فرم اینیه هم به همین صورت است را در نقاشی‌های خود ترسیم می‌نمایند. با توجه به اینکه رنگ عامل افزایش خودآگاهی انسان نیز محسوب می‌گردد لذا با بررسی‌های دقیق‌تر در نقاشی‌های کودکان، آنان بیشتر از رنگ‌های قرمز در نقاشی‌های خود استفاده نموده‌اند. با توجه به روانشناسی رنگ قرمز که رنگی هیجان‌انگیز و برانگیزاننده هیجان‌ات کودکان است و اصولاً رنگ گرم است و احساس شور و هیجان را نشان می‌دهد. در ادامه کودکان از رنگ آبی در نقاشی‌های خود برای نمایش عناصر مختلف نظیر ابر، آسمان، آب، مدرسه و مسجد استفاده نموده‌اند با توجه به اینکه رنگ آبی احساس آرامش را به انسان منتقل می‌نماید لذا کودکان در اغلب نقاشی‌های خود از رنگ آبی استفاده نموده‌اند لذا نشانگر این است که کودکان آسمان پاک را دوست دارند و محیط‌هایی که با دوستان و هم سن سالان خود تعامل دارند به آن‌ها آرامش می‌دهد. در ادامه می‌توان به رنگ سبز اشاره نمود که با توجه به قابل‌رؤیت بودن و گرم بودن این رنگ احساس شور و هیجان و بازی در بوستان‌ها را به کودکان القا می‌نماید. رنگ زرد موجود در نقاشی کودکان نیز همانند رنگ سبز حس هیجان در کودک را دوچندان می‌نماید با توجه به نقاشی‌های کودکان با افزایش سن کودکان از رنگ‌هایی استفاده می‌کنند که از نوع سرد (سبز، آبی بنفش) می‌باشند استفاده می‌نمایند. کودکان در نقاشی‌های خود به اشکال محدب اشاره نموده‌اند لذا این نوع شکل کمتر در فضاهای شهری و نماها دیده می‌شود. کودکان بیشتر در نقاشی‌های خود تمایل به نشان دادن فضای سبز و آسمان آبی دارند این امر بیانگر نیازسنجی برنامه‌ریزی در جهت ساخت محلات به فضاهای سبز است.

شکل ۵: نقاشی کودکان

جدول ۶: بررسی ادراک رنگ در کودکان

ادراک رنگ	مفاهیم	فراوانی درصد	درصد
رنگ زرد	ایجاد احساس شادی در کودک (خورشید)	۱۰	۱۰
سبز	احساس شور و هیجان (بوستان و زمین بازی)	۱۳	۱۴
قرمز	ایجاد هیجان در کودک (رنگ در عناصر شاخص)	۴۴	۴۷
آبی	ایجاد حس آرامش در کودک (آسمان پاک)	۲۵	۲۷

تحلیل کمی یافته‌ها

در این بخش پس از جمع‌آوری داده‌ها، به تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده خواهیم پرداخت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی توأماً استفاده شده است. ابتدا آمار توصیفی مربوط به متغیرهای اصلی تحقیق و سپس آمار استنباطی مربوط به فرضیه‌های تحقیق ارائه خواهد شد، در این راستا فرضیه‌های تحقیق با آزمون‌های همبستگی تحلیل می‌شوند.

جدول ۷: آماره‌های توصیفی جنسیت و سن

گروه جنسی	فراوانی	درصد فراوانی	گروه سنی	فراوانی	درصد
-----------	---------	--------------	----------	---------	------

دختر	۴۸	۵۲,۲	۷-۹	۴۷	۵۱,۱
پسر	۴۴	۴۷,۸	۱۰-۱۲	۴۵	۴۸,۹
مجموع	۹۲	۱۰۰	۹۲	۹۲	۱۰۰

مطابق جدول ۷ در خصوص جنسیت، زنان ۵۲,۲ درصد و مردان ۴۷,۸ درصد از حجم نمونه را تشکیل داده‌اند. مطابق جدول فوق در خصوص سن گروه نمونه، افراد بین ۷ تا ۹ سال، ۵۱,۱ درصد و افراد بین ۹ تا ۱۱ سال، ۴۸,۹ درصد از حجم گروه نمونه را تشکیل داده‌اند. مطابق اطلاعات جدول شماره ۸ متغیر مشارکت دارای میانگین ۱,۸۶ و متغیر بازی دارای میانگین ۲,۰۵ است.

جدول ۸: آماره‌های توصیفی متغیرهای اصلی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
مشارکت	۹۲	۱,۸۶	۱,۱۶	۱	۵
بازی	۹۲	۲,۰۵	۰,۶۹	۱	۴

در بررسی پایایی هنگامی که مقیاسی از نوع طیف لیکرت وجود داشته باشد و پژوهشگر بخواهد از طریق گویه‌های مختلف یک مفهوم پیچیده را اندازه‌گیری کند برای انسجام درونی می‌توان از آماره آلفای کرونباخ استفاده کرد. متغیرهای این تحقیق مشارکت‌پذیری کودکان و تأثیرپذیری نقش بازی، مقدار ضریب آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ می‌باشد از پایایی مناسب برخوردار است.

جدول ۹: بررسی پایایی پرسشنامه‌ها

نام متغیر	تعداد	تعداد سوالات	ضریب آلفای کرونباخ
مشارکت‌پذیری کودکان	۹۲	۵	۰,۸۳۰

تاثیر پذیری نقش بازی	۹۲	۱۴	۰,۹۷۲
پرسشنامه کلی	۹۲	۱۹	۰,۹۲۴

در این بخش و با استفاده از آزمون‌های آماری مناسب به آزمون فرضیات این پژوهش خواهیم پرداخت. در ادامه نتایج این آزمون را برای فرضیات این پژوهش گزارش خواهیم نمود.

جدول ۱۰: نتایج آزمون کلموگروف-اسمیرنف

نام متغیر	تعداد	آماره ی آزمون	سطح معناداری
مشارکت	۹۲	۲,۵۸۹	۰,۰۰۰
بازی	۹۲	۲,۱۷۶	۰,۰۰۰

در آزمون کلموگروف-اسمیرنف فرضیه‌های مورد بررسی قرار گرفتند و بنابراین با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون در تمام متغیرها کمتر از ۰,۰۵ است فرضیه نرمال بودن مشاهدات (فرض صفر) رد می‌شود. در نتیجه از آزمون‌های ناپارامتریک، آزمون همبستگی اسپیرمن به منظور بررسی فرضیات استفاده می‌شود. در بررسی فرضیه اصلی پژوهش میان تأثیرپذیری نقش بازی و مشارکت‌پذیری کودکان در فضای شهری رابطه معناداری وجود دارد. برای بررسی این موضوع که رابطه‌ای بین دو متغیر به لحاظ آماری معنادار است یا خیر، فرضیه‌های زیر را آزمون می‌کنیم. با مقایسه سطح معناداری به دست آمده با ضریب خطای ۰,۰۵ (کمتر از ۰,۰۵) می‌توان نتیجه گرفت بین تأثیرپذیری نقش بازی و مشارکت‌پذیری کودکان در فضای شهری رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۱: بررسی مقدار همبستگی اسپیرمن بین متغیرها

مشارکت‌پذیری کودکان	
تأثیرپذیری نقش بازی	ضریب همبستگی ۰,۷۹۴
	سطح معناداری ۰,۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

کودکان در سنین مختلف به بازی‌های متفاوتی علاقه‌مند هستند و باید به علایق و نیازهای کودکان توجه داشته باشند. انواع مختلف بازی باعث اعتماد به نفس، استقلال، کنجکاوی، همکاری، رشد نوآوری و خلاقیت و رشد شناختی می‌شود. کودکان بیشتر تمایل را به مشارکت در طراحی و سپس برنامه‌ریزی و نظارت دارند. گروهی از بازی‌ها در شکل‌گیری و رشد تصویر ذهنی و گروهی دیگر در رشد جسمانی، سلامت و اعتماد به نفس کودکان مؤثر هستند.

شکل ۵: تأثیر بازی در مشارکت‌پذیری کودکان

همان‌طور که در شکل شماره ۵ مشخص است، تفاوت در گروه‌های سنی کودکان باعث تفاوت در میزان اهمیت آن‌ها به کیفیت‌های محیطی می‌شود. گروه سنی ۷-۹ سال به بازی‌های نقاشی و تاب‌بازی علاقه‌مند هستند و به تسهیلات و تجهیزات، حس مکان و مشارکت اهمیت می‌دهند، این در حالی است که گروه سنی ۱۰-۱۲ سال نقاشی، آواز خواندن و توپ‌بازی برای آن‌ها بیشتر مورد توجه است و آن‌ها به هویت و تنوع در فضاهای شهری توجه دارند. امید است با توجه به نیازهای مبتنی بر علایق کودکان با استفاده از رویکرد مشارکتی در فضاهای شهری در جهت خلق فضایی خوانا، سرزنده، کودک‌مدار گامی مؤثر برداشته شود.

از دیدگاه وراثت (۲۰۱۷) طراحی برای کودکان شهری پیشنهاد یک رویکرد دوستانه کودکان به برنامه‌ریزی شهری، به مادر جهت ساختن شهرهای موفق که همه افراد جامعه از آن استفاده نمایند کمک می‌نماید. برنامه‌ریزی شهری برای کودکان یک حوزه در حال ظهور است. این یک رویکرد منسجم و منظم برای برنامه‌ریزی و طراحی شهرها است که رشد کودکان، سلامت و دسترسی به فرصت‌ها را بهبود می‌بخشد. جابه‌جایی آزادانه کودکان در سرتاسر دنیا به علت فقدان امنیت و ایمنی در حال کاهش است. ادراکات و تجارب کودکان از محیط آن‌ها با رشد آن‌ها تغییر می‌کند برای یک شهر دوستدار کودک، باید هر مرحله از رشد کودک را تأمین کند. یکی از ویژگی‌های مهم این فرایند تغییر در مقیاس است. در سال‌های اولیه، کودکان در مقیاس کوچک زندگی می‌کنند و دامنه آن‌ها تا حد زیادی بستگی به نیاز به نزدیک شدن به والدین و مراقبان آن‌ها دارد. بعدها، تمرکز به بازی و به‌طور مستقل‌تر در خیابان‌های محله، و به اجتماعات، کاوش در منطقه وسیع‌تر تبدیل می‌شود از دیدگاه نوردستروم (۲۰۰۹) در پژوهش خود نظام شهری منعطف که نظرات کودکان را در تصمیم‌گیری‌ها لحاظ کرده و بستر مشارکت برای کودکان فراهم می‌آورد، مانند شوراها و پروژه‌های مشارکتی متنوع اشاره نموده است. مالون (۲۰۱۳) در پژوهش خود در خصوص چگونگی سنجش میزان دوستدار کودک بودن توسعه‌های شهری، به‌وضوح بیان می‌دارد که به‌منظور اینکه این توسعه‌ها کاملاً دوستدار کودک باشند، باید توجه خاصی به چگونگی درگیر کردن کودکان در فرایند ارزیابی شود. رفاه کودکان نمی‌تواند توسط بزرگسالان درک شود. در عوض تمامی کسانی که مسئول مسائل جوامع جدید هستند باید در راستای درک پتانسیل کودکان برای تبدیل شدن به مشارکت‌کنندگان در فرآیندهای تصمیم‌گیری تلاش کنند. کیربی (۲۰۰۳) و همکاران پروژه ایجاد یک فرهنگ مشارکتی دوستانه با رویکرد همکاری کودکان در مراحل برنامه‌ریزی، پیشرفت طرح، اجرا و ارزیابی پروژه تنظیم شده است و چارچوب سازمانی آن بر اساس دو راهبرد عملیاتی "کودکان در حکمرانی" و "مشارکت جوانان و بزرگسالان با یکدیگر" تعریف شده به‌گونه‌ای که امکان حضور نوجوانان در تصمیم‌گیری‌های شهری و همکاری در کنار بزرگسالان فراهم شود. فرایند انجام این پروژه شامل مراحل مختلف آگاهی، اطلاع‌رسانی، آموزش و ایده پردازی‌های همکارانه است.

با توجه به موارد مطرح‌شده و شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت و بازی کودکان در ادامه به ارائه پیشنهادها برای ارتقاء نقش بازی و مشارکت کودکان در فضای شهری پرداخته‌شده است:

- طراحی فضاهای بازی در اطراف فضاهای مدرسه و ساختمان‌های مسکونی
- همکاری و مشارکت و احساس مالکیت از فضا با استفاده از تکنیک نقاشی
- طراحی فضای بازی چندمنظوره (بازی در زمین و بازی در آب در فضای پیرامون ساختمان‌های مسکونی بلندمرتبه)
- طراحی خیابان‌ها در جهت بازی ایمن برای کودک
- ایجاد و طراحی باغ‌های محلی برای استفاده کودکان در جهت انجام فعالیت‌های گوناگون و توسعه فعالیت‌های فیزیکی
- فراهم آوری بستر مناسب برای حضور کودکان در جهت مشارکت در طراحی محله
- ایجاد محیط‌های امن با طراحی مسیر عبور پیاده برای کودکان در جهت بهبود تعاملات اجتماعی
- استفاده از رنگ‌های مختلف در طراحی خیابان در جهت آگاه‌سازی رانندگان از محل عبور کودکان
- ایجاد تعادل بین نسلی از طریق طراحی فضاهای شهری
- استفاده از فضاهای سبز و باز در جهت رشد شناختی، فیزیکی و اجتماعی کودکان در زمین‌های بازی
- رشد کودکان با استفاده فراهم آوری بستر مناسب در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی کودک
- تعیین و ایجاد ورودی و خروجی مشخص برای فضای شهری به‌منظور تعیین مرز فعالیت کودکان

Abri, S., Haj Yousefi, A., Haj Babaei, H., Rahgozar, M., (2011), Comparison of social development of children 3 to 6 years old and deprived of rural services Case study of Varamin city, Social Welfare Research Quarterly, Year 11 , No. 41, Summer. [Persian]

Alborzi, M., (2015), A Study of the Relationship between Attitudes Toward Creativity and Social Creativity in Children with Control Mediation, Two Scientific-Research Quarterly of Shahed University, Twenty-second year, New Volume, No. 6, Spring and Summer. [Persian]

Ali Shahroudi, F., (2004), Game and life The effect of play on the flourishing and growth of children and adolescents, Rasanesh Publishing, Winter. [Persian]

Behzad Far, M., Jalili Sadrabad, S., Yazdan Niaz, A., (2014), The role of lighting in the presence of children in urban parks, a case study: children's playground in Tehran Fadak Park, Armanshahr Journal of Architecture and Urban Planning, No. Pages153-145. [Persian]

Creighton, J, (2005). THE PUBLIC PARTICIPATION HANDBOOK, Making Better Decisions Through Citizen Involvement, January (2005).

Ezatian, Sh., (2017), Factors and Barriers to Children's Participation in the Formation of Urban Space, Manzar Scientific-Extension Magazine, No. 39, from 38 to 49, Summer.

Freutel, T, (2010). Children's Participation in Urban Planning A comparative study of Vienna, Copenhagen and Madrid, UNICA Euromaster in Urban Studies 4Cities Summer semester.

Golestani, N., Kamali, M., Roshan, M., (2016), A study of the position and role of children's participation in the design and planning of cities with emphasis on child environment psychology, Journal of Urban Management, No. 44, Fall. [Persian]

Haghighatzadeh, R., (2014), The role of play in the development of children, Amin's perspective in applied psychology, first year, number 1, autumn. [Persian]

Jafari, A., Keshtkar, A., Jafari, A., (2014), The effect of play education in increasing the creativity of preschool children in kindergarten, Journal of Behavioral Sciences, Volume 6, Number 19, Pages 55-68, Spring. [Persian]

khodaparast, Z, game and its functions in growth (2014), Journal of Preschool Education Growth, No. 24, pp. 6 to 9, Fall. [Persian]

Mahjoor, S. (2016), Game Psychology, Editing Publications, Second Edition. [Persian]

Mansouri, A.; Qara Biglou (2011), The quality of urban open space in interaction with children, Minoos Art and Architecture, Iranian Islamic city studies, winter. [Persian]

Mohammadi, A., Khalilinejad, M., (2016), Comparison between the effect of open and closed environmental spaces (with emphasis on emotional and cognitive components) on children's creativity, *Journal of Cognitive-Analytical Psychology*, Year 7, Number 25, Page 86-77, Spring and Summer. [Persian]

Piaget J, Inlehaber, B, Tawfiq, Z, (1992), *Child Psychology*, Ney Publishing.

Pour-Ali Reza Tutakleh, A., (2010), Play and all-round development of the child, *Peyvand Journal of Educational Sciences*, winter. [Persian]

Razavi, N., (2011), The Necessity and Principles of Children's Participation in Empowerment of Rural Communities, *Journal of Housing and Rural Environment*, No. 133, Spring. [Persian]

Salamat, N, (2016), Child play, her life and future, *Educational Sciences, Journal of Preschool Education Development*, No. 30, from pages 31 to 31, Spring. [Persian]

Sanne L. Nijhof et al. (2018). Healthy play, better coping: The importance of play for the development of children in health and disease, <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2018.09.024> : NBR 323.

Senda, M. (2015) Safety in public spaces for children's play and learning, *IATSS Research* 38 (2015) 103–115.

Shafaei, M, (2017) Design patterns of kids' spaces Focusing on enhancing their creativity, *Int. J. Architect. Eng. Urban Plan*, 27(1): 19-27, June (2017), DOI: 10.22068/ijaup.27.19.27 [Persian]

Shishefar, S &, Attarian, F, Kargarbarzi, H, & Darvish Naranj Ben, S, & Mohammadloo, H, (2017), Comparison of the effectiveness of social cognitive skills training with cognitive-behavioral play therapy on social skills and social acceptance of children with behavioral disorders *Quarterly Journal of Exceptional Children*, Seventeenth Year, No. 4, Consecutive 66, Winter.

Shi, Y, (2017) Explore children's outdoor play spaces of community areas in high density cities in China: Wuhan as an example, *Urban Transitions Conference*, Shanghai, September 2016, *Procedia Engineering* 198 (2017) 654 – 682.

Sobkina, V & Skobeltsina, K (2014) *Sociology of Preschool Childhood: Age Dynamics of the Child's Play*, Third Annual International Conference «Early Childhood Care and Education», *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 146 (2014) 450 – 455.

Watson, J. (2018). Child's play: Harnessing play and curiosity motives to improve child handwashing in a humanitarian setting, *International Journal of Hygiene and Environmental Health* www.elsevier.com/locate/ijheh , [https://doi.org/10.1016/j.ijheh.\(2018\).09.002](https://doi.org/10.1016/j.ijheh.(2018).09.002).

Wilks, J., & Rudner, J. (2011), CHILDREN'S CITIZENSHIP: PARTICIPATION THROUGH PLANNING AND URBAN DESIGN, soac.fbe.unsw.edu.au/2011/papers/SOAC2011_0184_.

Analysis of the Impact of Role Playing on Child Participation in Urban Space

shimaabedi¹, toktam hanaee²

Abstract

---

1 PhD Student, Department of Urban Planning, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran (Corresponding Author).

2 Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

This study was designed to analyze the effectiveness of play in children's participation. The research method in the present study is applied and survey. The sampling method was completed randomly using the Cochran's formula and a questionnaire was completed by 92 children aged 7-12 years. In data analysis to evaluate the role of play in participation after data collection, the data were analyzed by one-way analysis of variance (ANOVA), Kolmogorov-Smirnov hypotheses and the significance level of the indicators using Spearman correlation. In the analysis of qualitative data, children's drawings have been examined. Differences in children's age groups make a difference in how important they are to environmental qualities. The age group of 7-9 years old is interested in painting and playing games and pays attention to facilities and equipment, sense of place and participation, while the age group of 10-12 years old is more interested in painting, singing and playing ball. They pay attention to identity and diversity in urban spaces.

Keywords: Perception, play, child, participation, Sajjad neighborhood.